

Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Mustafa POLAT¹

¹ Öğretmen, MEB, mustafapolat023@gmail.com

Burçin AYZA DURSUN²

² Öğretmen, MEB, burcin_ayazdursun@hotmail.com

Ergin DİK³

³ Öğretmen, MEB, ergindik23@gmail.com

Osman GÜR⁴

³ Öğretmen, MEB, osmangur23@gmail.com

Geliş Tarihi/Received:17.04.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 24.05.2021

e-Yayın/e-Printed: 30.06.2021

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2021.163>

ÖZ

Bireylerin meslek seçim kararı ve meslek tercihleri birden fazla faktörden etkilenmektedir. Bu faktörlerden bazıları meslek kararı verme yetkinliği, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteğidir. Çalışmamızın amacı lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği düzeylerinin belirlenmesi ve arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (Bozgeyikli, 2014), Kariyer Kaygısı Ölçeği (Çetin Gündüz & Nalbantoğlu Yılmaz, 2016) ve Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği (Şeker & Kaya, 2016) Türkiye'nin doğusunda bir ilde, lisede öğrenim göre 364 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin yarısından fazlasının meslek kararı verme yetkinliğinin yüksek düzeyde, %4'ünün ise mesleki karar verme yetkinliğinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencilerinin %27'sinin kariyer kaygısının yüksek düzeyde olduğu, %11'nin ailesi tarafından meslek seçiminde düşük düzeyde desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca meslek kararı verme yetkinliği ve meslek seçiminde aile desteği arasında pozitif yönde ortalama düzeyde, meslek kararı verme yetkinliği ile kariyer kaygısı arasında negatif yönde ortalama düzeyde, meslek seçiminde aile desteği ile kariyer kaygısı arasında negatif yönde ortalama düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: meslek seçimi, meslek kararı verme yetkinliği, meslek seçiminde aile desteği, kariyer kaygısı.

Factors Affecting High School Students' Choice of Career

ABSTRACT

Career choice decisions and professional preferences of individuals are affected by more than one factor. Some of these factors are the competence to make a career decision, career anxiety, and family support in choosing a profession. Our study aims to determine and examine the relationship between high school students' professional decision-making competence, career anxiety and family support levels in choosing a profession. career Decision Making Self Efficacy Scale (Bozgeyikli of 2014), Career Anxiety Scale (Cetin Gündüz & Nalbantoğlu Yılmaz, 2016) and Family Support Choice of Vocation (Şeker & Kaya, 2016) in eastern Turkey, a province was administered to 364 students by education in high schools. As a result of the research, it was determined that more than half of the high school students have a high level of career decision making self efficacy, and 4% of them have a low level of career decision making self efficacy. It has been concluded that 27% of high school students have a high level of career anxiety and 11% of them are supported at a low level by their family support choice of vocation. Also, it was determined that there is an average positive correlation between the competence to make career choice and family support choice of vocation, a negative relationship between the competence to make professional decisions and career anxiety, and a negative relationship between family support and career anxiety in the choice of vocation.

Keywords: career choice, career decision making self efficacy scale, family support choice of vocation, career anxiety

1. GİRİŞ

Kişilerin bir kazanç karşılığı yaptığı bilgi ve beceriler doğrultusunda öğrenme veya ustalık kazandığı faaliyetler meslek olarak tanımlanabilir (Telman, 2002). İnsan hayatının önemli bir parçası olan meslek, insanın yaşam kalitesini ve bunun için gerekli olan parayı kazanmayı sağlayan bir araçtır (Turan ve Kayıkçı, 2019). Kişinin seçeceği meslek yalnızca iş hayatını değil hayatının diğer bölümlerini de etkileyen bir faktördür (Ulaş ve arkadaşları, 2017). Meslek insanın toplumsal saygınlığını belirlemede, hatta mutluluğunda da etkili bir role sahiptir (Turan & Kayıkçı, 2019). İnsan hayatında bu denli önemli etkisi olan meslek seçimi durumu önem kazanmaktadır. Meslek seçimi, bireyin hayatındaki en önemli kararların başında gelmektedir ve neredeyse

yaşamının tümünü ilgilendirmektedir (Çınar, 2012; Eryetiş, 2016). İnsan mesleğini seçerken sadece yapacağı işi başka bir ifadeyle gelecekte kuracağı yaşamda nerede, kiminle, nasıl sürdüreceğini seçmektedir (Çınar, 2012).

Meslek seçimi kişinin kariyer planlamasında önemle bir konudur. Uygun yapılmayan meslek seçimi bireylerin farklı problemlerle karşılaşmasına neden olabilir (Öztemel, 2012). Kişinin yaşamını doğrudan etkileyen kariyer seçme süreci, bireyin kişisel özellikleri ve mesleğin özelliklerinin uyumlu olması kariyer karar verme sürecini zorlaştırmaktadır (Öztemel, 2012). Özellikle lise öğrencileri kariyer kararını verirken bazı güçlükler yaşamaktadır (Bacanlı, 2008). Çünkü pek çok genç için yapacağı kariyere karar vermek kafa karıştırıcı olabilir. Ayrıca gençler henüz bir benlik kavramı edinememiş olabilir, iş dünyası ile ilgili eksik ve yanlış bilgilere sahip olabilirler, az deneyimli veya sınırlı yetenekleri olabilir, sosyal çevreden, bireylerden etkilenmiş olabilirler (Gati, Osipow, Krausz & Saka 2000).

Toplumsal olarak meslek seçimi durumu incelendiğinde geleceğin doğru şekillenmesi açısından önemlidir. Çünkü mesleğini severek yapan kişi, hem mesleğini “doğru” yapacaktır, hem de “doğru işlere” imza atacağı düşünülmektedir (Çınar, 2012). İnsanların meslek seçiminde sağlıklı karar vermesinde kişinin neler istediğini ve bunları elde edebilmek için ne gibi olanaklara sahip olduğunu bilmesi gerekir (Eryetiş, 2016). Karar verirken mantıklı olabilme yeteneği olgunlaşmış ergenlerin özelliklerindedir. Ergenlikte verilen kararların bireylerin psikolojik durumu, sağlığı, kariyeri ve sosyal kabülü noktalarında önemli etkileri bulunmaktadır (Mann, Harmoni & Power, 1989). Türkiye’de öğrenciler belirli aşamalarda geleceklerini şekillendirecek farklı sınavlara girmektedir. Bu sınavların sonuçlarına göre yapacakları mesleğe uygun bölümlere yönelmektedir. Burada bireyin olgunlukla karar vermesi gerekmektedir. Eğer kendisine uygun olmayan bir mesleği seçerse mutsuz olması kaçınılmazdır (Fidan, 2019). Bu süreçte kafa karışıklığına yol açmamak ve daha sağlıklı kararlar alabilmek için kararsızlığı azaltmak gerekir. Bunun için karar vericilere veya bu konuda yardımcı olacak rehberlere kolaylık sağlamak için kararsızlık durumuna düşmemek oldukça önemli olacaktır(Creed & Yin, 2006).

Meslek seçimine karar verilirken bu tercihler birden çok faktörden etkilenmektedir. Bunlar: bireysel ihtiyaçlar, ilgi, değer, bireysel özellikler, kişinin özel ve genel yetenekleri, psikolojik faktörleri, yaşanan bölgenin özellikleri, piyasaki arz talep dengesi, iş imkanları gibi öğelerdir (Özgüven, 2003; Ulaş vd., 2017). Bu çalışmada meslek seçimini etkileyen faktörlerden meslek seçiminde aile desteği, kariyer kaygısı ve meslek kararı verme yetkinliği üzerinde durulmuştur.

Meslek Kararı Verme Yetkinliği: Karar verme yetkinliğinin oluşması için karar verme ihtiyacını ortaya çıkararak bir sorunun açığa çıkması ve bu sorunun kişiler tarafından fark edilmesi; sorunun giderilmesi için farklı seçeneklerinin olması ve bireyin seçeneklerden birine yönelerek bunu seçmesi gerekmektedir (Orhan & Ültanır, 2014). Meslek kararı verme lise öğrencileri için önemli bir görevdir (Akdeniz, 2009). Meslek kararı verme aşamasında gençlerin doğru yerlerden doğru yardımı almaları ayrıca ailelerinden destek almaları önemli görülmektedir (Akkoc, 2012).

Meslek Seçiminde Aile Desteği: Bireyin meslek seçiminde ailenin büyük bir rolü bulunmaktadır. Aileler bireyin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslek seçiminde yol gösterici olmaları beklenmektedir (Özgeldi & Kılıç, 2019). Aydemir (2018), gerçekleştirdiği çalışmada katılımcıların %54.3’nün meslek seçiminde ailelerinin etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Aydemir, 2018). Algılanan aile desteği lise öğrencilerinin yaşamında önemli bir rol oynamaktadır (Taş & Özmen, 2019).

Kariyer Kaygısı: Meslek karar verme sürecinde yaşanan zorluklar, kariyer kararsızlıklarının bir uzantısı olan kariyer kaygısı, lise yıllarında başlayıp üniversite döneminde ve hatta üniversiteyi bitirdikten sonra da devam etmektedir (Akbaş & Okutan, 2020). Bireyin gelecek ile ilgili beklentileri, kariyer kaygısı kişiler açısından önem arz etmektedir (Taş & Özmen, 2019).

Bu bağlamda, bireyin hayatında önemli bir yere sahip olan meslek seçimi sürecini etkileyen, meslek kararı verme yetkinliği, meslek seçiminde aile desteği ve kariyer kaygısının incelenmesi önemli görülmüştür.

1. 1. Amaç

Çalışmanın amacı bireyin hayatında önemli bir yere sahip olan meslek seçimi sürecinde olan lise öğrencilerinin; meslek seçimi sürecini etkileyen, meslek kararı verme yetkinliği, meslek seçiminde aile desteği ve kariyer kaygısının incelenmesidir. Araştırmanın amacına uygun olarak aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri nasıldır?
- Lise öğrencilerinin kariyer kaygısı düzeyleri nasıldır?
- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği düzeyleri nasıldır?
- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği ile meslek seçiminde aile desteği arasındaki ilişki nasıldır?
- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği ile kariyer kaygısı arasındaki ilişki nasıldır?
- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği ile kariyer kaygısı arasındaki ilişki nasıldır?
- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği cinsiyete eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği aylık gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği öğrenim görülen lise türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Metodu

Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği düzeylerinin belirlenmesi ve arasındaki ilişkinin incelenmesi için nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, var olan bir durumu betimlemek amacıyla kullanılan araştırma modelidir (Karasar, 2011).

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada lise öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörleri belirlemek için üç ölçek ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği: Bozgeyikli (2014), tarafında geliştirilen meslek kararı verme yetkinlik ölçeği 27 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme alt boyutu 11, mesleki bilgi toplama alt boyutu 8 ve gerçekçi plan yapma alt boyutu 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipinde olup 1- “Kendime hiç güvenmiyorum” 5- “Kendime çok güveniyorum” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin güvenilirliği bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme alt boyutu için 0.89, mesleki bilgi toplama alt boyutu için 0.87, gerçekçi plan yapma alt boyutu için 0.81 ve ölçeğin tamamı için 0.91 bulunmuştur. Meslek kararı verme yetkinlik düzeyi toplam puanların yorumlanmasında (Ölçeğin aralık genişliği $a = \text{dizi genişliği} / \text{yapılacak grup sayısı}$) formülü kullanılmıştır. Bu bağlamda bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme alt boyutu puan aralıkları “11-25.6 düşük düzey”, “25.7-40.3 orta düzey”, “40.4-55 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir. Mesleki bilgi toplama alt boyutu puan aralıkları “8-18.6 düşük düzey”, “18.7-29.3 orta düzey”, “29.3-40 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir. Gerçekçi plan yapma alt boyutu “8-18.6 düşük düzey”, “18.7-29.3 orta düzey”, “29.3-40 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir.

Meslek kararı verme yetkinliği genel puan aralıkları “27-63 düşük düzey”, “63-99 orta düzey”, “99-135 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir.

Kariyer Kaygısı Ölçeği: Çetin Gündüz & Nalbantoğlu Yılmaz (2016), tarafından geliştirilen kariyer kaygısı ölçeği 14 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar, kariyer gelişim sürecinde aile etkisinden

kaynaklı 5 ve kariyer gelişim sürecinde meslek seçimine yönelik kaygı 9 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipinde (1- Hiç Katılmıyorum- 5 Tamamen Katılıyorum) olup, ölçeğin meslek seçimine yönelik kaygılarına ait güvenilirlik 0.79, aile etkisine yönelik kaygılarına ait güvenilirlik ise 0.74 olarak hesaplanmıştır. Kariyer kaygısı düzeyi toplam puanların yorumlanmasında (Ölçeğin aralık genişliği $a = \text{dizi genişliği/yapılacak grup sayısı}$) formülü kullanılmıştır. Bu bağlamda meslek seçimine yönelik kaygılar alt boyutu puan aralıkları “5-11.6 düşük düzey”, “11.7 -18.2 orta düzey”, “18.3-25 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir. Aile etkisine yönelik kaygılar alt boyutu puan aralıkları “9-21 düşük düzey”, “21-33 orta düzey”, “33-45 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir.

Kariyer kaygısı genel puan aralıkları “14-32.6 düşük düzey”, “32.7 -51.3 orta düzey”, “51.3-70 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir.

Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği: Şeker & Kaya (2016), tarafından geliştirilen meslek seçiminde aile desteği ölçeği 18 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar, kabul ve cesaretlendirme alt boyutu 12 ve bilgilendirme alt boyutu 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipinde (1- Hiç Katılmıyorum- 5 Tamamen Katılıyorum) olup, ölçeğin güvenilirliği kabul ve cesaretlendirme boyutu için 0.74, bilgilendirme boyutu için 0.67 ve toplam ölçek puanı için 0.73 bulunmuştur. Meslek seçiminde aile desteği düzeyi toplam puanların yorumlanmasında (Ölçeğin aralık genişliği $a = \text{dizi genişliği/yapılacak grup sayısı}$) formülü kullanılmıştır. Bu bağlamda kabul ve cesaretlendirme alt boyutu puan aralıkları “12-28 düşük düzey”, “28-44 orta düzey”, “44-60 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir. Bilgilendirme alt boyutu puan aralıkları “6-14 düşük düzey”, “14- 22 orta düzey”, “22-30 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir. Meslek seçiminde aile desteği genel puan aralıkları “18-42 düşük düzey”, “42-66 orta düzey”, “66-90 yüksek düzey” şeklinde belirlenmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, veri çözümlenme programıyla analiz edilmiştir. Bu çalışmada mevcut durumu belirlemek için betimsel analiz; ilişkileri belirlemek için ilişkisel analiz kullanılmıştır.

Veriler analiz edilmeden önce verilerin normal dağılımını belirlemek için Kolmogorov-Smirnov testi gerçekleştirilmiştir ve verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesi nedeni ile veri analizinde parametrik testler kullanılmıştır.

Verilerin analizinde betimsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin analizinde yüzde, ortalama puan, frekans değerleri ayrıca bağımsız örneklem t- testi (Independent Samples T-test), tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ve korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Araştırmada korelasyon katsayısı yorumlanırken 0,00-0,30 arası düşük düzey; 0,30-0,70 arası orta düzey; 0,70- 1,00 arası ise yüksek düzeyde bir ilişki olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2011).

2.4. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin doğusunda yer alan elverişli örneklem yöntemi ile belirlenmiş 364 lise öğrencisi oluşturmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılımları

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde %
Kadın	208	57.1
Erkek	156	42.9
Toplam	364	100

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %57.1'inin (208) kadın olduğu belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği ölçeklerine verdikleri yanıtlarla elde edilen analiz sonuçları sunulmuştur.

4.1. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Demografik Bilgileri

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin demografik bilgileri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların demografik bilgileri

Özellikler	Frekans (f)	Yüzde %
Okul Türü		
Meslek Lisesi	68	%18.7
Fen Lisesi	60	%16.5
Anadolu Lisesi	236	%64.8
Annenin eğitim durumu		
Okuma yazma bilmiyor	14	%3.8
Okuma yazma biliyor	10	%2.7
İlköğretim Mezunu	187	%51.4
Lise Mezunu	87	%23.9
Üniversite Mezunu	54	%14.8
Lisansüstü Mezunu	12	%3.3
Babanın eğitim durumu		
Okuma yazma bilmiyor	-	-
Okuma yazma biliyor	-	-
İlköğretim Mezunu	146	%40.1
Lise Mezunu	111	%30.5
Üniversite Mezunu	88	%24.2
Lisansüstü Mezunu	19	%5.2
Aylık gelir		
0 TL-5.000 TL	222	%61.0
5.000 TL - 10.000 TL	94	%25.8
10.000 TL - 15.000 TL	32	%8.8
15.000 TL ve üzeri	16	%4.4
Toplam	364	%100

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %64.8'nin Anadolu Lisesinde öğrenim gördüğü, %51.4'nün annesinin ilköğretim mezunu, %40.1'inin babasının ilköğretim mezunu ve %61.0'nun aylık gelirinin 0 TL-5.000 TL arasında olduğu görülmektedir.

4.2. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliğine ilişkin bulgular Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların meslek kararı verme yetkinlik düzeyi

Bireysel Ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme Alt Boyutu			
Puan Aralığı	Düzye	f	%
11-25.6 puan	Düşük	17	%5
25.7-40.3 puan	Orta	111	%30
40.4-55 puan	Yüksek	236	%65
Mesleki Bilgi Toplama Alt Boyutu			
Puan Aralığı	Düzye	f	%
8-18.6 puan	Düşük	19	%5
18.7- 29.3 puan	Orta	128	%35
29.4 -40 puan	Yüksek	217	%60
Gerçekçi Plan Yapma Alt Boyutu			
Puan Aralığı	Düzye	f	%
8-18.6 puan	Düşük	18	%5
18.7- 29.3 puan	Orta	131	%36
29.4 -40 puan	Yüksek	215	%59
Meslek Kararı Verme Yetkinlik Genel Toplam			
27-63 puan	Düşük	15	%4
63-99 puan	Orta	119	%33
99-135 puan	Yüksek	230	%63
Toplam		364	%100.0

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %65'inin Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme alt boyutu düzeyi yüksek seviyede, %60'ının Mesleki Bilgi Toplama alt boyutu düzeyi yüksek seviyede ve %59'unun alt boyutu düzeyi yüksek seviyede olduğu belirtmişlerdir. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin genel puanları incelendiğinde öğrencilerin %63'ünün mesleki kararı yetkinliğinin yüksek olduğu, %4'ünün mesleki karar verme yetkinliğinin düşük olduğu görülmektedir.

4.3. Kariyer Kaygısı Ölçeğine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kariyer kaygısına ilişkin bulgular Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4: Katılımcıların kariyer kaygısı

Meslek Seçimine Yönelik Kaygılar Alt boyutu

Puan Aralığı	Düzy	f	%
5-11.6 puan	Düşük	79	%22
11.7-18.2 puan	Orta	91	%25
18.3-25 puan	Yüksek	194	%53
Aile Etkisine Yönelik Kaygılar Alt Boyutu			
Puan Aralığı	Düzy	f	%
9-21 puan	Düşük	199	%55
21-33 puan	Orta	127	%35
33-45 puan	Yüksek	38	%10
Kariyer Kaygısı Genel Toplam			
14-32.6 puan	Düşük	128	%35
32.7 -51.3 puan	Orta	139	%38
51.3-70 puan	Yüksek	97	%27
Toplam		364	%100.0

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %53'ü Meslek Seçimine Yönelik Kaygılar alt boyutu düzeyi yüksek seviyede, %10'u Aile Etkisine Yönelik Kaygılar alt boyutu düzeyi yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Kariyer Kaygısı Ölçeğinin genel puanları incelendiğinde öğrencilerin %27'sinin yüksek düzeyde kariyer kaygısına sahip olduğu, %35'inin de düşük düzeyde kariyer kaygısının olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeğine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteğine ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların meslek seçiminde aile desteği

Kabul ve Cesaretlendirme Alt boyutu			
Puan Aralığı	Düzy	Frekans (f)	Yüzde (%)
12-28 puan	Düşük	40	%11
28-44 puan	Orta	115	%32
44-60 puan	Yüksek	209	%57
Bilgilendirme Alt Boyutu			
Puan Aralığı	Düzy	Frekans (f)	Yüzde (%)
6-14 puan	Düşük	51	%14
14-22 puan	Orta	97	%27
22-30 puan	Yüksek	216	%59
Meslek Seçiminde Aile Desteği Genel Toplam			
18-42 puan	Düşük	40	%11
42- 66 puan	Orta	110	%30
66-90 puan	Yüksek	214	%59
Toplam		364	%100.0

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %57'sinin Kabul ve Cesaretlendirme alt boyutu düzeyi yüksek seviyede, %59'unun Bilgilendirme alt boyutu düzeyi yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeğinin genel puanları incelendiğinde öğrencilerin %59'nun ailesi tarafından meslek seçiminde yüksek düzeyde desteklendiği belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların %11'nin meslek seçiminde düşük düzeyde ailesi tarafından desteklendiği görülmektedir.

4.5. Meslek Kararı Verme Yetkinliği, Meslek Seçiminde Aile Desteği ve Kariyer Kaygısı Arasındaki İlişki

Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik ile meslek seçiminde aile desteği ilişkisine yönelik bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Meslek kararı verme yetkinliği ile meslek seçiminde aile desteği arasındaki ilişkiye ait bulgular

Değişken	N	r	p
Meslek Kararı Verme Yetkinliği	364	0.45	0.00*
Meslek Seçiminde Aile Desteği	364	-0.33	0.00*
Meslek Kararı Verme Yetkinliği	364	-0.37	0.00*
Kariyer Kaygısı	364		
Meslek Seçiminde Aile Desteği	364	-0.37	0.00*
Kariyer Kaygısı			

*p<0.05

Analiz sonucunda, meslek kararı verme yetkinliği ve meslek seçiminde aile desteği arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği ve meslek seçiminde aile desteği

($r= 0.45$) arasında pozitif yönde ortalama düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre meslek kararı verme yetkinliği arttıkça meslek seçiminde aile desteğinin arttığı söylenebilir.

Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği ile kariyer kaygısı ilişkisine yönelik analiz sonucunda, meslek kararı verme yetkinliği ile kariyer kaygısı arasından anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği ile kariyer kaygısı ($r= -0.33$) arasında negatif yönde ortalama düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre meslek kararı verme yetkinliği arttıkça kariyer kaygısının azaldığı söylenebilir.

Tablo 6 incelendiğinde meslek seçiminde aile desteği ve kariyer kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği ile kariyer kaygısı ($r= -0.37$) arasında negatif yönde ortalama düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre meslek seçiminde aile desteği arttıkça kariyer kaygısının azaldığı söylenebilir.

4.6. Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılık Analizi

Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği ile anne eğitim durumuna göre One Way ANOVA karşılaştırma analizleri gerçekleştirilmiştir. Verilerin homojen dağılması nedeni ile Tukey testi gerçekleştirilmiştir ve bulgular Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7: Meslek Kararı Verme Yetkinlik, Kariyer Kaygısı ve Meslek Seçiminde Aile Desteği İle Anne Eğitim Durumuna Göre Farklılık Analizi

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Meslek Kararı Verme Yetkinlik	Gruplararası	1836.87	5	367.37	.827	.531	
	Gruplarıçi	158964.36	358	444.03			
	Toplam	160801.23	363				
Kariyer Kaygısı	Gruplararası	914.75	5	182.95	.774	.569	
	Gruplarıçi	84623.94	358	236.38			
	Toplam	85538.69	363				
Meslek Seçiminde Aile Desteği	Gruplararası	3986.50	5	797.30	2.622	.024*	Lisansüstü mezun-okuma yazma bilmiyor
	Gruplarıçi	108841.50	358	304.02			
	Toplam	112828.00	363				

* $p<0.05$

Analiz sonuçları incelendiğinde meslek seçiminde aile desteği anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Anne eğitim durumu “Lisansüstü mezunu ve okuma yazma bilmiyor” olan öğrenciler arasında anlamlı farklılık vardır. Bu fark anne eğitim durumu lisansüstü olan lise öğrencilerinin lehinedir. Bu sonuca göre anne eğitim durumu arttıkça meslek seçiminde aile desteğinin arttığı söylenebilir.

4.7. Aylık Gelir Durumuna Göre Farklılık Analizi

Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği ile aylık gelir durumuna göre One Way ANOVA karşılaştırma analizleri gerçekleştirilmiştir. Verilerin homojen dağılması nedeni ile Tukey testi gerçekleştirilmiştir ve bulgular Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8 : Meslek Kararı Verme Yetkinlik, Kariyer Kaygısı Ve Meslek Seçiminde Aile Desteği İle Aylık Gelir Durumuna Göre Farklılık Analizi

Ölçekler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
Meslek Kararı Verme Yetkinlik	Gruplararası	2325.67	3	775.225	1.761	.154	
	Gruplarıçi	158475.56	360	440.210			
	Toplam	160801.23	363				
Kariyer Kaygısı	Gruplararası	480.27	3	160.091	.678	.566	
	Gruplarıçi	85058.41	360	236.273			
	Toplam	85538.69	363				
Meslek Seçiminde Aile Desteği	Gruplararası	3766.84	3	1255.616	4.145	.007	15.000’dan fazla-0-5000₺
	Gruplarıçi	109061.16	360	302.948			
	Toplam	112828,00	363				

* $p<0.005$

Analiz sonuçları incelendiğinde meslek seçiminde aile desteği aylık gelir durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Aylık gelir durumu '15.000'den fazla ve 0-5000 TL' olan öğrenciler arasında anlamlı farklılık vardır. Bu fark aylık geliri 15.000'den fazla olan lise öğrencilerinin lehinedir. Bu sonuca göre aylık gelir durumu arttıkça meslek seçiminde aile desteğinin arttığı söylenebilir.

4.8. Diğer Demografik Bilgilere Göre Farklılık Analizi

Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği ile cinsiyet, baba eğitim durumu ve öğrenim görülen lise türüne göre karşılaştırma analizleri gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği ile cinsiyet, baba eğitim durumu ve öğrenim görülen lise türüne anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir. Bu sonuca göre cinsiyetin, baba eğitim durumunun ve öğrenim görülen lise türünün meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği üzerinde etkili olmadığı söylenebilir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu projenin amacı lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği düzeylerinin belirlenmesi ve arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Amaca yönelik olarak 364 lise öğrencisine Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (Bozgeyikli, 2014), Kariyer Kaygısı Ölçeği (Çetin Gündüz & Nalbantoğlu Yılmaz, 2016) ve Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği (Şeker & Kaya, 2016) uygulanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların %57.1'inin kadın, %42.9'sinin erkek, %64.8'inin Anadolu Lisesinde öğrenim gördüğü, %51.4'nün anne eğitim durumunun ilköğretim mezunu ve %40.1'nin baba eğitim durumunun ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %65'inin Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme alt boyutu düzeyi yüksek seviyede, %60'ının Mesleki Bilgi Toplama alt boyutu düzeyi yüksek seviyede ve %59'unun Gerçekçi Plan Yapma alt boyutu düzeyi yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin genel puanları incelendiğinde öğrencilerin %63'ünün mesleki kararı yetkinliğinin yüksek olduğu, %4'ünün mesleki karar verme yetkinliğinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre lise öğrencilerinin yarısından fazlasının meslek kararı verme yetkinliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlığının incelendiği benzer bir çalışmada katılımcıların kararsızlığının çok yüksek olmadığı belirlenmiştir (Akkoc, 2012).

Çalışmada kullanılan Kariyer Kaygısı ölçeğine yönelik analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %53'ü Meslek Seçimine Yönelik Kaygılar alt boyutu düzeyi yüksek seviyede, %10'u Aile Etkisine Yönelik Kaygılar alt boyutu düzeyi yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Kariyer Kaygısı Ölçeğinin genel puanları incelendiğinde öğrencilerin %27'sinin yüksek düzeyde kariyer kaygısına sahip olduğu, %35'inin de düşük düzeyde kariyer kaygısının olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kariyer kaygısının düşük olduğu söylenebilir ancak %27'sinin kariyer kaygısının yüksek olması önemli bir bulgudur. Alan yazın incelendiğinde kariyer kaygısına ilişkin benzer bir çalışmaya rastlanmıştır. Akbaş & Okutan (2019) gerçekleştirdikleri çalışmada lise öğrencilerinin kariyer kaygısının düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada kullanılan Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeğine (Şeker & Kaya, 2016), yönelik analiz sonuçları incelendiğinde, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %57'si Kabul ve Cesaretlendirme alt boyutu düzeyi yüksek seviyede, %59'u Bilgilendirme alt boyutu düzeyi yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeğinin genel puanları incelendiğinde ise öğrencilerin %59'nun ailesi tarafından meslek seçiminde yüksek düzeyde desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların %11'nin meslek seçiminde düşük düzeyde ailesi tarafından desteklendiği görülmektedir. Bu sonuca göre katılımcıların yarısından fazlasının ailesi tarafından meslek seçimi konusunda desteklendiği söylenebilir ancak %11'inin desteklenmemesi önemli bir bulgudur.

Analiz sonucunda, meslek kararı verme yetkinliği ve meslek seçiminde aile desteği arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği ve meslek seçiminde aile

desteği ($r= 0.45$) arasında pozitif yönde ortalama düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre meslek kararı verme yetkinliği arttıkça meslek seçiminde aile desteğinin arttığı söylenebilir.

Analiz sonucunda, meslek kararı verme yetkinliği ile kariyer kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliği ile kariyer kaygısı ($r= -0.33$) arasında negatif yönde ortalama düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre meslek kararı verme yetkinliği arttıkça kariyer kaygısının azaldığı söylenebilir. Benzer bir çalışmada Taş & Özmen (2019), meslek seçiminde aile desteğinin olumlu gelecek beklentisi üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Meslek seçiminde aile desteği ve kariyer kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği ile kariyer kaygısı ($r= -0.37$) arasında negatif yönde ortalama düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre meslek seçiminde aile desteği arttıkça kariyer kaygısının azaldığı söylenebilir.

Analiz sonuçları incelendiğinde meslek seçiminde aile desteği anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Anne eğitim durumu 'Lisansüstü mezunu ve okuma yazma bilmiyor' olan öğrenciler arasında anlamlı farklılık vardır. Bu fark anne eğitim durumu lisansüstü olan lise öğrencilerinin lehinedir. Bu sonuca göre anne eğitim durumu arttıkça meslek seçiminde aile desteğinin arttığı söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre ise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği ile cinsiyet, baba eğitim durumu ve öğrenim görülen lise türüne anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir. Bu sonuca göre cinsiyetin, baba eğitim durumunun ve öğrenim görülen lise türünün meslek kararı verme yetkinlik, kariyer kaygısı ve meslek seçiminde aile desteği üzerinde etkili olmadığı söylenebilir. Benzer bir çalışmada (Esnari & Hazal, 2017) cinsiyetin meslek seçimini etkileyen bir faktör olmadığı belirlenmiştir. Aygün (2020) ise cinsiyetin kariyer kaygısını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir çalışmada Akkoç, (2012), meslek kararı vermede baba eğitim durumunun etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma sonucunda, aşağıda sunulan önerilerde bulunulabilir:

- Meslek seçimi gibi önemli bir aşamada kararsızlık yaşayan öğrenciler tespit edilerek bu öğrencilere destek olunmalıdır.
- Meslek seçimi konusunda öğrencilere ve velilere seminerler düzenlenmelidir.
- Meslek seçimi konusunda velilerin, öğrencilerin duygu, düşünce ve tutumlarını dikkate alınarak yönlendirilmenin yapılması hakkında bilgilendirilmeler yapılmalıdır.
- Özellikle 11 ve 12. sınıf öğrencilerinde ortaya çıkan kariyer kaygısı hakkında yeterli bilgilendirme yapılması ve bu bilgilendirmeler ışığında öğrencilerin hedeflerine saygı duyularak onlara destek olunmalıdır.
- Yeteneğini keşfeden her öğrenciye yapabileceği meslekleri detaylıca anlatarak hedefi olmayan öğrencilerin hedef belirlemesine yardımcı olunmalıdır.
- Öğrencilerin yeteneklerini keşfedebilmeleri adına etkinlikler düzenlenmelidir.

7. KAYNAKÇA

Akbaş, M. G., & Okutan, E. (2020). Lise Öğrencilerinin Kariyer Kaygısına Yönelik Alan Araştırması: Antalya İli Örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 158-187.

Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin meslek kararı verme yetkinlik algılarının, algılanan ana-baba tutumu ve bazı özgül nitelikleri açısından incelenmesi*. Dtora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkoç, F. (2012). Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlıklarının Bazı Sosyo-demografik Faktörlere Göre İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 215-233.

Aydemir, L. (2018). Üniversite öğrencilerinin meslek tercihlerini belirleyen faktörlere yönelik bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 713-723.

Aygün, M. (2020). Spor Lisesi ve Düz Lise Öğrencilerinin Kariyer Kaygısı Ve Bilinçli Farkındalıklarının İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(4), 90-100.

Bacanlı, F. (2008). Career decision-making difficulties of Turkish adolescents. *Paper presented at Counseling International Perspective: Global Demands and Local Needs*, Bahçeşehir University, İstanbul, Turkey, April 25-27

- Bozgeyikli, H. (2004). Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 221-234.
- Creed, P. A., & Yin, W. O. (2006). Reliability and validity of a Chinese version of the Career Decision-Making Difficulties Questionnaire. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 6(1), 47-63.
- Çetin-Gündüz, H. & Nalbantoğlu-Yılmaz, F. (2016). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 1008-1022.
- Çınar, Ç. (2011). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararlarında Benlik Algısının Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ensari, M. Ş., & Hazal, K. (2017). Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler İle İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 409-422.
- Eryetiş, M. V. (2016). Meslek Seçimi ve Mesleki Rehberlik. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 44.
- Fidan, V. (2019). *Meslek seçiminde kariyer karar verme zorlukları: İzmir ilindeki denizcilik meslek liseleri ile diğer liselerdeki son sınıf öğrencileri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gati, I., Osipow, S. H., Krausz, M., & Saka, N. (2000). Validity of the career decision-making difficulties questionnaire: Counselee versus career counselor perceptions. *Journal of Vocational Behavior*, 56(1), 99-113.
- Mann, L., Harmoni, R. & Power, C. (1989). Adolescent Decision Making: The Development Of Competence, *Journal of Adolescence*, 12(3): 265-278.
- Orhan, A. A., & Ültanır, E. (2014). Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Karar Verme Düzeyleri. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 43-55.
- Özgelidi, M., & Kılıç, E. (2019). Meslek seçiminde ailenin etkisi. *Proceedings of the International Congress on Business and Marketing içinde (453-466 ss.)* Maltepe University, Istanbul,
- Öztemel, K. (2012). Kariyer Kararsızlığı İle Mesleki Karar Verme Öz Yetkinlik Ve Kontrol Odağı Arasındaki İlişkiler. *Gazî University Journal of Gazî Educational Faculty (Gujgef)*, 32(2).
- Şeker, G., & Kaya, A. (2018). Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Desteği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 157-171.
- Taş, M. A., & Özmen, M. Meslek Seçiminde Aile Desteği ve Kariyer Uyum Yetenekleri İlişkisi: Olumlu Gelecek Beklentisinin Aracılık Rolü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 736-761.
- Telman, C. (2000). Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi. Epsilon Yayınları.
- Turan, Ü., & Kayıkçı, K. (2019). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Okul Rehberlik Hizmetlerinin Rolü. *E-International Journal Of Educational Research*, 10(1).
- Ulaş, Ö., Zorbaz, S. D., Dinçel, E. F., Kınay, G. Ç., & Coştur, R. (2017). Özel okulda öğrenim görmekte olan lise öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 441-456.